

Бедрак Н.М.
здобувач кафедри соціальних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Проблема забезпечення політичного представництва, як однієї із головних складових демократії як типу політичного режиму, знаходиться на порядку денному взаємодії органів публічного адміністрування та інституцій громадянського суспільства в Україні протягом усіх років незалежності.

Демократичний поступ України у політичному вимірі пов'язаний із розвитком інститутів політичного представництва. Мова йде не лише про підтримку суб'єктів політики з боку громадян у процесі виборчих кампаній. Постійний зв'язок між суспільством та владою, який дозволяє ухвалювати легітимні політичні рішення є основною ознакою ефективного урядування.

Особливої актуальності визначена проблема набуває у контексті прагнення до європейської інтеграції, що декларується сучасним правлячим класом в якості мети політичного розвитку. Саме тому, у процесі досліджень феномену політичного представництва необхідно враховувати досвід посткомуністичних країн, які вже пройшли свій шлях від радянської моделі квазі-представництва до інтеграції у європейські представницькі органи влади. Передусім, до таких пострадянських країн, які успішно реалізували проект європейської інтеграції, належать країни Вишеградської четвірки - Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина.

Одним із головних викликів для усіх пострадянських країн стає відродження парламентаризму, як основного інституту політичного представництва. Це передбачає пошук оптимальної моделі управління та відносин між главою держави (Президентом) та парламентом. Також слід відзначити багатоманітність урядових конструкцій та особливості кожної з них у країнах Вишеградської групи.

Виконання країнами Вишеградської четвірки «копенгагенських критеріїв» (швидше за інші пострадянські країни), необхідних для визнання з боку європейських структур готовності до подання заявки на вступ до ЄС також свідчить про актуальність та важливість їх досвіду для інституціоналізації політичного представництва в Україні. Досягнення мети європейської інтеграції країнами Вишеградської четвірки стало можливим завдяки стабільному та

ефективному функціонуванню інститутів політичного представництва - від політичних партій до парламентів. Враховуючи успішність проекту демократизації та інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської четвірки, їх приклад може стати важливим зовнішнім чинником акселерації реформ в Україні.

Теоретичне осмислення інституціоналізації політичного представництва у сучасних умовах неможливо здійснити без теорій громадянського суспільства (Дж. Александер, Е. Арато, Е. Геллнер, Т. Карозерс, Р. Патнем, ін.), теорій політичних партій (Б. Дізраелі, М. Дюверже, Р. Дворкін, С. Мейнверінг, Дж. Сарторі, Г. Лінц, Л. Даймонд, ін.), теорій виборчих систем (Б. Барбер, Н. Боббіо, Дж. Елстер, Р. Ліпсет, С. Роккан, ін.), теорій демократизації пострадянських країн (Л. Вайтхед, А. Пшеворський, А. Шедлер, Ф.Шміттер, ін.).

Досвід політичних трансформацій у пострадянських країнах (у тому числі - країнах Вишеградської групи) з кута зору подолання проблем у процесі демократизації в Україні досліджувався у роботах В. Горбатенка, Г. Зеленько, О. Ковальової, А. Колодій, С. Наумкіної, І. Сала, Д. Ткача, Т. Федорчак, Д. Яковлева, ін.

Інституціоналізація політичного представництва у країнах Центральної та Східної Європи починається з пошуку адекватної моделі представництва, альтернативної радянському зразку. Саме тому у лютому 1991 року у Вишеграді (Угорщина) Президенти Чехословаччини та Польщі Вацлав Гавел та Лех Валенса і прем'єр-міністр Угорщини Йозеф Антал проголосили політичну співпрацю трьох держав з метою виходу з-під радянського впливу та приєднання до Європейського Союзу. Після відокремлення Словаччини у 1993 році Вишеградська група складається з чотирьох країн-членів.

На думку І. Сала «Наявність у країнах Вишеградської групи на початкових стадіях демократичних трансформацій принципової визначеності в середовищі політичної еліти за підтримки громадськості щодо запровадження саме ліберально-конституційної моделі демократії визначило напрями перетворень політичної системи суспільства» [2].

У країнах Вишеградської групи було побудовано ефективну модель урядування, в основі якої - розподіл влади між інститутами державної влади. Президент виконує функції глави держави, законодавча влада формується за результатами виборчих змагань, уряд створюється на базі парламентської коаліції, яка гарантує йому підтримку у стінах законодавчого органу влади. Тобто, конституціями передбачається участь як президента так і парламенту у процесі формування уряду, але головна роль належить саме вищому

представницькому органу влади. Зміни урядів пов'язані із парламентськими виборами, або відставкою уряду.

Враховуючи досвід інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської групи можна стверджувати, що особливої ваги у цьому процесі набуває розвиток громадянського суспільства. Дієві інституції громадського суспільства сприяють контролю суспільства над владою, і, навпаки, низький рівень довіри громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування стає на заваді реформ. Інституціоналізація політичного представництва передбачає високий рівень політичної активності та участі громадян, подолання радянської спадщини, формування інституцій громадянського суспільства та їх взаємодію з метою вироблення альтернативної політики, спрямованої на реалізацію суспільного інтересу.

На думку Г. Зеленько «...добре відомо, що політика реагує лише на організовані інтереси, тому владоутворюючими ресурсами має наділятися все суспільство. До них належать: суверенітет народу відносно держави, право на об'єднання, формування складу політичної еліти через політичні вибори, прерогатива постійно визначати легітимність політичної влади. Тобто виключно держава через запровадження норм і процедур, обов'язкових для будь-якої моделі демократії, здатна сформуванню «вихідний простір» для утвердження громадянського суспільств» [1, с. 5].

Вибірчі моделі у країнах Вишеградської групи поділяються на мажоритарні (президентські вибори) та пропорційні і змішані (вибори парламентів). Вони характеризуються альтернативністю та конкуренцією кандидатів та партій.

У Польщі на парламентських виборах 25 жовтня 2015 року перемогла опозиційна партія «Право і справедливість» (37,6%), всього до парламенту пройшло 5 партій: «Громадянська платформа» (24%), рух Павла Кукіза (8,8%), ліберальна партія «Сучасна» (7,6%), Польська селянська партія (5,1%) [3].

В Угорщині на парламентських виборах 6 квітня 2014 року перемогла партія прем'єр-міністра Віктора Орбана «Фідес» (66,8%), на другому місці ліволіберальний блок п'яти партій (19,1%), на третьому праворадикальна партія «Йоббік» (11,5%), на четвертому - «зелені» (2,5%) [3].

У Словаччині на дострокових парламентських виборах 10 березня 2012 року до Національної ради потрапило шість політичних сил. Перемогла ліва опозиція КУРС - СД (44,4%), на другому місці - Християнські демократи (8,8%), третьою стала нова політична партія «Звичайні люди та незалежні особистості» (8,56%), четверте місце посіла партія «Міст - Гід» (6,9%), а п'яте та шосте місце посіли,

відповідно «Словацька демократична і християнська унія - Демократична партія» (6,1%) та «Свобода і солідарність» (5,8%) [3].

У Чехії на дострокових парламентських виборах 25-26 жовтня 2013 року до парламенту потрапили сім партій. Перемогла Чеська Соціал- демократична партія (20,4%). Слід відзначити, що цій партії пророкували значно більший результат. На другому місці - партія «Так 2011» з результатом 18,6%, третє місце посіли комуністи (14,9%), четвертою стала партія ТОП 09 (11,99%), п'ятими представники Громадянської демократичної партії з результатом 7,7%, на шостому місці - партія «У світ прямої демократії» (6,88%), на сьомому - Християнсько-демократичний союз - Чехословацька народна партія (6,78%) [3].

Таким чином, процес інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської четвірки переконливо демонструє, що демократизація пострадянського політичного простору може бути успішною за виконання декількох важливих умов. По-перше, вона неможлива без демократизації виборчого процесу та формування багатопартійної політичної системи. По-друге - без інституціоналізації громадянського суспільства та підвищення політичної активності громадян.

Література

1. Зеленько Г.І. Інституціоналізація громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах (на прикладі країн Вишеградської групи та України): авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Г.І. Зеленько - Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. - Київ, 2007.

2. Сало І. С. Політичні системи країн Вишеградської групи: досвід трансформації [Електронний ресурс]/ І. С. Сало // Стратегічна панорама. - 2006. - № 1. - Режим доступу: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/2006_1.php

3. The Visegrad group [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Вишеградської групи. - Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/search?searchStr=election&go>